

REFLECȚII PRIVIND ACTIVITATEA SERVICIULUI DE PROBAȚIUNE ÎN PROCESUL PENAL

De Angela Tatu

ABSTRACT

*“Considerations on the activity of the probation service in the criminal proceedings”
(„Reflecții privind activitatea serviciului de probațiune în procesul penal”)*

In this study, the author examines the activity of the probation service in the criminal proceedings, as a public service, which contributes to carrying out the judicial process.

The structure and the body of the study reveal the comments on the development of the probation system over time [the experimental period 1996-2000, the development and consolidation period (2000-2014), the reorganization period (February 2014 – so far)], in relation to the elements of comparative law in the matter of probation (probation in the United States of America, in France, in England and in Denmark), and for the purpose of the above-mentioned the doctrine developed by certain important names in the field of domestic and international law is taken into consideration (C. Sima, O Brezeanu, I. Chiș, I.B. Georgescu, A.M. van Kalmthout, I. Durnescu G. Gilles).

Finally, the author puts forward a few considerations regarding the enforcement of criminal penalties, as the last stage of the criminal proceedings.

Keywords: probation service; criminal proceedings; elements of comparative law; enforcement of penalties.

Contextul actual determină o evaluare a rolului și locului probațiunii, nu însă ca activitate specifică a organelor de urmărire penală ori a instanțelor de judecată de a stabili cu ajutorul mijloacelor de probă administrate vinovăția unei persoane, existența săvârșirii unei infracțiuni ori existența răspunderii penale, ci ca activitate desfășurată de către un organ specializat, respectiv Serviciul de Probațiune, ca serviciu public care contribuie la înlăturarea actului de justiție. Legea-cadru este Legea nr. 252/19 iulie 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune. Aceasta se completează cu Legea nr. 253/19 iulie 2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

Activitatea sistemului de probațiune se desfășoară în interesul comunității, în scopul reabilitării sociale a infractorilor, al diminuării riscului de săvârșire a unor noi infracțiuni și al creșterii gradului de siguranță în comunitate. Prin promovarea sancțiunilor și măsurilor comunitare se urmărește reducerea costurilor sociale ale executării sancțiunilor și măsurilor penale prin diminuarea populației din unitățile penitenciare, valorificarea potențialului socio-economic al infractorilor și menținerea siguranței comunității.

Deși este o activitate adiacentă procesului penal, activitatea sistemului de probațiune se desfășoară cu respectarea legii și a hotărârilor judecătorești și în condiții care să asigure respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, orice restrângere a acestora fiind posibilă numai în limitele inerente naturii și conținutului pedepselor și măsurilor stabilite prin hotărârea judecătorească și în condițiile care decurg din specificul intervenției, în funcție de gravitatea faptei și riscul de săvârșire a unor infracțiuni. Activitatea sistemului de probațiune se desfășoară în condiții care să respecte demnitatea persoanei și care să nu îngreuneze exercitarea dreptului la viața privată a acesteia și a familiei sale mai mult decât este inherent naturii și conținutului intervenției. În cadrul sistemului de probațiune, orice activitate se desfășoară fără nicio discriminare pe teme de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA ori pentru alte împrejurări de același fel. (art. 4 și 5 din lege)

Definită de doctrină, probațiunea apare ca fiind acea măsură de apărare socială nerestrictivă de libertate, care se caracterizează prin aplicarea tratamentului delicventului în mediu liber și prin suspendarea condiționată a executării pedepsei^[1]. Justificarea aplicării acestei măsuri se datorează suprapopulării penitenciarelor, dar și faptului că, de-a lungul timpului, s-a dovedit că aplicarea unui tratament sancționator care nu presupune privare de libertate este o alternativă foarte eficientă pedepsei privative de libertate, deoarece urmărește să plaseze condamnatul în medii în care să stea departe de tipul de infracțiuni la care este predispus. În noile coduri, probațiunea este reglementată prin intermediul a două forme: suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și liberarea condiționată.

În România, actualmente, sistemul de probațiune este reprezentat de Direcția Națională de Probațiune, instituție publică cu personalitate juridică din cadrul Ministerului Justiției, care își exercită atribuțiile la nivel central, și de cele 42 de structuri teritoriale, denumite servicii de probațiune. Direcția Națională de Probațiune se află sub coordonarea directă a ministrului justiției. Serviciile de probațiune își desfășoară activitatea în fiecare județ, prin consilierii de probațiune coordonați de șeful serviciului.

Persoanele care își desfășoară activitatea în cadrul serviciilor sunt consilierii de probațiune, persoane licențiate în asistență socială, psihologie, pedagogie, drept, sociologie etc. Direcția națională a serviciului de probațiune asigură formarea

profesională a personalului în domeniul probațiunii prin intermediul activităților de studiu și cercetare care să indice direcțiile de dezvoltare a practicii în domeniul probațiunii.

Privind evoluția în timp a sistemului de probațiune distingem [2]:

1. Perioada experimentală 1996–2000. În 1996, se înființează, la Arad, primul Centru Experimental de Probațiune, din România, având ca obiectiv testarea câtorva dintre elementele de probațiune (referate de evaluare, supravegherea în comunitate, etc.). Dacă la debut, grupul țintă a fost reprezentat de minori care săvârșeau fapte penale și care erau menținuți în stare de libertate de către instanță, cu domiciliul în municipiul Arad, ulterior, acest grup țintă s-a extins și la majorii cu domiciliul în județul Arad. Ulterior au fost create alte 11 centre experimentale de probațiune. Toate centrele experimentale au fost înființate prin ordin al ministrului justiției, iar cele mai multe dintre acestea au fost finanțate de către Fundația pentru o Societate Deschisă sau de către Comisia Europeană, prin Fondul Phare. De asemenea, a existat suport financiar și asistență tehnică din partea Guvernului Marii Britanii (Know How Fund).

2. Perioada de dezvoltare și consolidare (2000-2014) După perioada experimentală, în baza rezultatelor foarte bune obținute în cadrul centrelor pilot, a fost adoptată Ordonanța de Guvern nr. 92/2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială a infractorilor și supraveghere a executării pedepselor neprivative de libertate, (aprobată prin Legea nr. 129/2002), prin care s-a reglementat legal instituția probațiunii. Tot în anul 2000, este adoptată și Hotărârea Guvernului nr. 1239/2000 de punere în aplicare a O.G. nr. 92/2000, prin care erau stabilite detaliile procedurale și practice ale activității de probațiune.

În baza acestor acte normative, la nivel central, a fost înființată Direcția de reintegrare socială și supraveghere, structură fără personalitate juridică, în cadrul Ministerului Justiției, iar la nivel teritorial au fost înființate serviciile de reintegrare socială și supraveghere (denumirea inițială a serviciilor de probațiune): 28 de servicii (în 2001) și 13 servicii (în 2002). În această perioadă, serviciile erau organizate pe lângă tribunale, independente față de acestea și cu subordonare direct ministrului justiției – Direcția de reintegrare socială și supraveghere. Întrucât, erau fără personalitate juridică și fără buget propriu, serviciile se aflau într-o formă de subordonare administrativă față de președintele tribunalului. Prin adoptarea Legii nr. 123/2006 privind statutul personalului din serviciile de probațiune, direcția/serviciile dobândesc denumirea de direcție de probațiune/ servicii de probațiune.

3. Perioada reorganizării (februarie 2014 - prezent) Se remarcă o modificare ulterioară a legislației, Direcția de Probațiune fiind reorganizată în Direcția Națională de Probațiune, având calitatea de structură cu personalitate juridică. În

acest context, serviciile de probațiune sunt coordonate metodologic, dar și subordonate administrativ, respectiv financiar Direcției Naționale de Probațiune.

Într-o retrospectivă istorică, așa cum se arată în literatura de specialitate[3], în iulie 1792, Mihail Șuțu, Domnitor (în Moldova între anii 1793-1795 și în Muntenia 1783-1786, 1791-1793 și 1801-1802), a dat o „anaforă” prin care se întăresc dispozițiile luate în 1780 cu privire la liberarea din închisoare pe chezășie (garanție, cauțiune) a vinovaților. Practic, este vorba de punerea în libertate condiționată a unor infractori care nu și-au ispășit încă întreaga pedeapsă, aceștia fiind dați în seama unor chezași (garanți) care-și asumau sarcina supravegherii lor devenind astfel răspunzători între altele, pentru tot ce aceștia ar fi comis. Este, în fond, o formă de probațiune.[4]

De asemenea, hotărârea Domnitorului Șuțu cuprinde unele măsuri moderne, în baza cărora arestații urmau să fie întrebuințați la lucrările publice pentru a-și scoate banii de hrană, iar din secolul al XVI-lea, alături de alte pedepse, găsim și pedeapsa amenzii aplicată pentru cele mai variate vini și chiar pentru furt și ucidere în care caz amenda se numea despăgubire (repararea unei pagube, compensare), iar pentru trădare sau răzvrătire pedeapsa consta în confiscarea averii.[5] Din 1810 închisoarea devine piesa principală a Codului penal francez, apoi și a codurilor din țările pe care acesta le-a inspirat între care și Codul penal român din 1864.

Tot de atunci putem vorbi de o adevărată evoluție a regimului penitenciar, atât în Moldova, cât și în țara Românească. Merită atenție, în context, faptul că, Legiuirea Caragea (a intrat în vigoare în Țara Românească în 1818), cuprinde unele prevederi care anticipează, în anumite limite, un regim juridic mai adecvat minorilor infractori (nevârstnicilor - în terminologia legii) sub forma unor reglementări complexe și mult mai nuanțată. Unele dintre acestea pot fi socotite drept încercări de individualizare a pedepselor inclusiv prin înlocuirea celor violente ori lipsite de libertate cu măsuri mai ușoare. De exemplu, nevârstnicii de la 20 la 25 de ani puteau cere Domnitorului, în condițiile în care legea le stabilea, iertarea vârstei. Ulterior, prin modificarea legii, minoritatea s-a oprit la 20. Până la 7 ani minorul nu răspundea penal. Între 7-14 ani, „se osândește după împrejurări, ori la bătaie sau în închisoare în vreo mănăstire”. Pentru fiii de boieri se înlocuia bătaia cu încredințarea lor părinților sau epitropilor (un fel de tutelă). De la 14 la 20 de ani, pentru infracțiunile pedepsite cu moartea sau „ocna cu soroc” minorii erau trimiși la închisoarea Snagov sau Mărgineni pe o perioadă între 2-10 ani. Potrivit aceleiași Legiuiiri, infracțiunea era pedepsită cu bătaia, cu biciul sau cu toiege, iar minorului i se dădea a treia parte din lovituri cu nuiile.

În Țara Românească în procesul de modernizare a legislației penale se adopta în 1852 Condica Criminală a lui Barbu Știrbei. Potrivit articolului 55 din Cod, dacă se dovedea că minorii între 8-15 ani au lucrat „fără pricepere și fără cugetare” ei erau încredințați părinților pentru îngrijire și supraveghere și sub răspunderea lor civilă. De altfel, instituția încredințării minorului cunoaște o foarte mare dezvoltare

în întreg sistemul de ocrotire românesc. Prin Condica criminală s-a introdus munca în închisori, care să servească atât la îmbunătățirea traiului deținutului pe timpul detenției, cât și la crearea unui capital, ce era înmănat acestuia la liberare. De asemenea, s-a prevăzut reabilitarea condamnaților („restatornicirea osândiților”), măsura evoluată pentru acea vreme, ce poate fi socotită ca o formă de reintegrare socială, ce s-a impus în momentul în care satele nu voiau să-i primească pe cei care se liberau din „groapa ocnei” și nici să dea chezași pentru ei.

Deși nu există două sisteme de probațiune care să dezvolte aceeași gamă de servicii, se pot identifica trei tipuri de activități, cu un grad relativ de generalitate, care se regăsesc în majoritatea sistemelor de probațiune, și anume: referatele de evaluare (care includ și evaluarea nevoilor și a riscului), supravegherea și asistența și consilierea.^[6]

În aproape toate sistemele de probațiune din lume, consilierii de probațiune îndeplinesc activitatea de evaluare în toate etapele procesului penal, prin realizarea unor referate de evaluare la cererea diferitelor instituții (poliție, procuratură, instanțe de judecată, comisii de liberare condiționată, etc.). Referatele ajută în procesul de luare a deciziei. Din perspectiva funcțiilor tradiționale ale pedepsei, activitatea de supraveghere a obligațiilor și măsurilor impuse de instanță îndeplinește funcția de control. De cele mai multe ori, supravegherea este impusă de instanță în momentul condamnării, desfășurându-se pe perioada executării sentinței. Activitatea de asistență și consiliere este cea care răspunde nevoilor infractorului, ajutându-l în procesul de reintegrare socială. În funcție de problemele cu care infractorul se confruntă, asistența și consilierea poate fi acordată fie de consilierii de probațiune, fie de diverși specialiști.

În contextul actual, prin intermediul serviciului de probațiune se supraveghează dacă măsurile de supraveghere și obligațiile stabilite de instanță în următoarele situații sunt îndeplinite. Astfel, după primirea copiei după hotărârea judecătorească care investeste serviciul de probațiune cu supravegherea, se va desemna un consilier de probațiune manager de caz pentru persoana liberată condiționat a cărei pedeapsă rămasă de executat este de 2 ani sau mai mare, pentru persoana a cărei executare a pedepsei a fost suspendată sub supraveghere sau pentru persoana pentru care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei.

Procedura de supraveghere presupune ca în termen de 5 zile de la primirea copiei de pe hotărârea judecătorească, consilierul de probațiune manager de caz să cheme persoana supravegheată la sediul serviciului de probațiune pentru evaluarea inițială. Pentru fiecare persoană în parte se va alcătui un dosar de probațiune care să conțină următoarele date: copia de pe hotărârea judecătorească prin care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere sau liberarea condiționată; documentele referitoare la contactarea, informarea și evaluarea persoanei supravegheate; documentele referitoare la planificarea și derularea activității de supraveghere, control și asistare; documentele referitoare la colaborarea cu instituții din comunitate și cu alte autorități sau

instituții publice; documentele justificative privind situația persoanei; documentele referitoare la modul de respectare a măsurilor și executare a obligațiilor; înștiințările adresate instanței de executare sau judecătorului delegat cu executarea, după caz; orice alte documente relevante pentru caz. Acest dosar va putea fi consultat pe toată durata probațiunii de către persoana condamnată sau de către judecătorul delegat cu executarea.

Se va întocmi, de asemenea, un plan de supraveghere în cel mult 30 de zile de la prima întâlnire cu persoana supravegheată și se vor stabili obligațiile de la art. 85 N. C. Pen. pe care persoana trebuie să le respecte pe durata supravegherii. Obligațiile vor fi impuse de către instanță, însă consilierul de probațiune „manager de caz” este cel care le stabilește conținutul concret, modul de desfășurare, precum și modul în care se va efectua monitorizarea derulării de exemplu a obligației de a participa la cursuri școlare. În situația în care persoana supravegheată nu își îndeplinește obligațiile care îi sunt supravegheate de către alte organe abilitate, acestea vor sesiza serviciul de probațiune care vor lua demersurile necesare. La fel și în situația în care persoana supravegheată este cea care face sesizarea de nerespectare a măsurilor de supraveghere ce trebuie implementate de către organele abilitate.

Acestea sunt cazurile în care se solicită serviciile consilierilor de probațiune pentru persoanele majore. Serviciul de probațiune coordonează însă și procesul de supraveghere a respectării măsurilor educative neprivative de libertate și a executării obligațiilor minorilor față de care instanța a dispus: stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână sau asistarea zilnică.

În activitatea sa, consilierul de probațiune care este desemnat pentru supravegherea unui minor sancționat cu o măsură educativă neprivativă de libertate, va întocmi ca și în cazul persoanelor majore un dosar de probațiune. În acest caz este necesară cooperarea consilierului de probațiune cu părinții sau tutorii minorilor, deoarece supravegherea propriu-zisă se va realiza în cele mai multe cazuri de aceștia. Supravegherea consilierului de probațiune manager de caz este astfel îndreptată și asupra atribuțiilor părinților sau tutorilor, care trebuie să pună la dispoziția lui informații cu privire la respectarea măsurii de către minor. Atât pentru cazurile în care persoana supravegheată este minoră, cât și pentru cele în care este majoră, dacă consilierul de probațiune constată că aceasta nu respectă măsurile și obligațiile care i-au fost impuse, va întocmi un referat de evaluare și va sesiza instanța de executare sau instanța competentă după caz.

Consilierul de probațiune coordonează și executarea pedepsei amenzii atunci când ea se face prin muncă în folosul comunității. După primirea copiei de pe hotărârea care stabilește executarea amenzii prin muncă în folosul comunității, consilierul de probațiune întocmește un dosar de executare potrivit art. 105 din Legea nr. 252/2013. De asemenea, consilierul de probațiune este cel care trebuie să sesizeze instanța de executare în cazul în care persoana condamnată nu își mai poate exercita îndatoririle din cauza stării de sănătate sau dacă nu își execută obligațiile în condițiile stabilite de instanță.

Este tot de datoria consilierului de probațiune să participe la pregătirea pentru liberarea persoanelor private de libertate, să asiste la desfășurarea lucrărilor comisiei pentru liberare condiționată a persoanelor private de libertate, precum și la lucrările consiliului educativ organizat la nivelul centrului educativ, respectiv al comisiei din centrul de detenție potrivit Legii nr. 253/2013. În activitatea sa, consilierul de probațiune emite decizii care sunt obligatorii pentru persoanele supravegheate și pentru instituțiile din comunitate cu care acestea colaborează. Deciziile consilierului de probațiune pot fi contestate în fața judecătorului delegat cu executarea în termen de 10 zile de la comunicare.

Elemente de drept comparat în domeniul probațiunii

Instituția probațiunii este una cu tradiție, avându-și originile în jurisprudența curților Marii Britanii încă de la începutul secolului XVIII. În această perioadă, la inițiativa judecătorilor de a-i scuti pe condamnați de la pedepsele tradiționale ale vremii (tortură, mutilare, roata cilindrică, pedeapsa capitală etc.)^[7] se dispunea iertarea condiționată sau amânarea executării hotărârii. Ca urmare a acestei practici la curțile engleze, la sfârșitul secolului XVIII au început să apară variații ale probațiunii în Europa de Vest și Centrală.

Astfel, în Belgia anul 1888 s-a adoptat o lege ce permitea amânarea pedepsei (simplă) urmată mai apoi de punerea la probă (încercare). Franța a introdus și ea această soluție în anul 1891, prin adoptarea legii Béranger care prevedea dispoziții privind suspendarea pedepselor și se punea problema cazierului judiciar. Forme ale probațiunii au fost adoptate și în Luxemburg în 1892, Portugalia în 1893, Elveția în 1920 și de către Republica Federală Germania în 1955. Deși în Germania a întâlnit opoziție, suspendarea pedepsei a fost introdusă mai mult sub forma grațierii condiționate, cu termeni de probă.^[8]

Având în vedere că ideea de probațiune a apărut inițial în practica dreptului jurisprudențial sau drept comun (Common Law), tot aici se remarcă și primul agent de probațiune John Augustus (1784-1859), un cizmar din Boston care s-a oferit ca garant pentru eliberarea unui inculpat din închisoare în anul 1841. În următorii 18 ani, John Augustus a supravegheat comportamentul a circa 2000 de infractori și i-a ajutat să se reintegreze în societate. Inițiativa lui a dus la numirea oficială a unui agent de probațiune în Boston prin confirmarea Parlamentului statului Massachusetts în anul 1878.^[9]

În Franța, prin Legea din 14 dec. 1885, se introduce libertatea condiționată. Principiile de funcționare ale acestei instituții au fost expuse de un francez în 1849, fiind consfințite apoi prin lege în 1853 de către guvernul englez și introduse în decursul timpului în toate țările civilizate. Sunt reglementate și în România, în Ardeal existau din timpul administrației ungare, iar prin legea de unificare a legislației penitenciare din 1929, au căpătat un loc foarte important în sfera probațiunii.

Probațiunea în Statele Unite ale Americii

Legea care a încercat să introducă probațiunea în SUA a fost Legea Federală a Probațiunii în anul 1908. Aceasta prevedea că prin hotărârea judecătorească se va da atât o sentință care să prevadă pedeapsa suspendată, cât și una pentru probațiune în sine, un termen de încercare. Chiar dacă legea nu a fost votată, deci nu a putut fi pusă în aplicare, a constituit baza pentru Actul Federal de Probațiune adoptat în 1925. Acest act a conferit instanțelor atât posibilitatea de a suspenda executarea pedepselor pentru unele infracțiuni, dar a și investit Comisia pentru liberare condiționată a Statelor Unite cu supravegherea condamnaților liberați. Unele state din cadrul Statelor Unite ale Americii au semnat în 1937 un act care să permită supravegherea unui condamnat care provine dintr-o altă jurisdicție decât în cea în care este liberat condiționat sau are o pedeapsă suspendată de executare. În anul 1951, deja toate statele din SUA aveau un sistem de probațiune și s-au alăturat actului. În SUA, în majoritatea serviciilor de probațiune există ofițeri înarmați, dar aceștia sunt considerați „ofițeri ai păcii”, nu polițiști, atribuțiile lor fiind limitate. Atunci când condamnații sunt persoane care prezintă un grad de pericol social ridicat, de exemplu infractorii condamnați pentru o infracțiune violentă, sexuală sau cei care comit multe infracțiuni mărunte, dar pentru care nu sunt privați de libertate, vor fi supravegheați utilizând uneori metode intrusive. Aceste metode pot fi: arestul la domiciliu, brățara cu sistem GPS atașat, monitorizarea calculatorului personal.

Există însă 3 tipuri de probațiune pe care instanțele judecătorești le pot dispune atunci când infracțiunea săvârșită nu este atât de gravă. Acestea sunt: *supravegherea standard*: persoana trebuie doar să respecte datele la care trebuie să raporteze la agentul de probațiune și să respecte anumite obligații pe care instanța le-a dispus, cum ar fi tratamentul medical sau muncă în folosul comunității; *probațiunea nesupravegheată*: presupune îndeplinirea obligațiilor (muncă în folosul comunității de exemplu) într-o perioadă determinată, consemnată în hotărârea de condamnare; condamnatului i se poate cere să raporteze unui agent de probațiune, dar acest lucru nu este obligatoriu; *supravegherea informală*: este un tip de probațiune care nu presupune condamnarea inculpatului. Acesta va fi doar supravegheat sau supus la unele teste (antidrog de exemplu), iar dacă se consideră că probațiunea nu mai este necesară, va fi și achitat.

O modalitate inovativă de a acorda probațiunea este aceea a „probațiunii șoc”. După darea sentinței de condamnare la pedeapsa închisorii, judecătorul are o fereastră între ziua 30 și 120 a executării pedepsei să înlocuiască pedeapsa închisorii cu cea a suspendării executării. Instanțele din SUA au considerat că o perioadă scurtă petrecută într-un penitenciar, ar putea descuraja astfel comportamentul infracțional viitor. În Statele Unite, serviciul de probațiune este cel care analizează prin intermediul agenților de probațiune dacă persoana nu prezintă pericol social și poate fi lăsată în libertate să-și ispășească pedeapsa. Recomandarea înscrisă în raportul cu privire la infractor este foarte importantă în momentul în

care judecătorul decide între aplicarea unei pedepse privative de libertate și suspendarea condiționată a acesteia. Ofițerul de probațiune poate chiar să rețină persoana aflată sub probațiune, dacă constată că aceasta și-a încălcat obligațiile stabilite prin hotărâre sau a comis o nouă infracțiune. Când încălcarea obligațiilor este severă sau dacă ofițerul de probațiune raportează că persoana aflată sub probațiune și-a încălcat de repetate ori obligațiile mai mici pe care le avea, probațiunea va putea fi revocată și pedeapsa continuată sau săvârșită integral în închisoare.

Motivele din spatele instituției probațiunii sunt în general supraaglomerarea închisorilor (numărul crescut al condamnaților cu pedepse mici) și costurile crescute ale detenției. Conform estimărilor, costul pentru supravegherea în cazul probațiunii este undeva în jurul la 700 de dolari, pe când costul încarcerării unei persoane este aproximativ 15.000 de dolari[10].

Probațiunea în Franța

În anul 1912 se adoptă legea denumită „La loi du 12 juillet sur les tribunaux pour enfants et adolescents et sur la liberté surveillée” (Legea din 12 iulie privind tribunalele pentru minori și adolescenți și despre libertatea supravegheată). Această lege prevede desființarea arestului preventiv pentru minori oricare ar fi natura infracțiunii săvârșite, încredințarea minorilor sub 16 ani familiei sau unei societăți de patronaj până la judecare, între 16-18 ani fiind mereu încredințați unei societăți de patronaj[11]. În Franța de la începutul secolului XX existau până la 1200 de patronaje pentru protejarea minorilor care comiteau infracțiuni. S-au creat de asemenea și numeroase comitete pentru apărarea minorilor aduși în fața justiției. De exemplu, în anul 1919 la Paris, exista un „Comitet pentru apărarea copiilor” care au săvârșit infracțiuni, datorită creșterii alarmante a delicvenței juvenile în anii precedenți cu până la 50%.

Serviciul de probațiune francez era compus inițial dintr-un comitet pentru probațiune și asistență a condamnaților eliberați și un serviciu socio-educational, care era responsabil cu reabilitarea condamnaților proveniți din regimuri de executare închise. În 1999, cele organisme au fuzionat în Serviciul de Probațiune și Reabilitare al Penitenciarelor. Acest serviciu se află în subordinea Administrației Penitenciarelor franceze, care la rândul ei răspunde Ministerului de Justiție.[12] În România, Codul de procedură penală din 1936 (an în care se încheie procesul de unificare a dreptului penal în țara noastră - după unificarea politică din 1918) înființează instanțe speciale pentru minori.

Principale îndatoriri ale serviciului față de persoanele aflate în penitenciar sunt: să prevină efectul îndepărtării de societate pe care îl are încarcerarea; să încurajeze menținerea legăturii dintre aceștia cu prietenii și familia lor; să pregătească condamnații pentru resocializare; să realizeze investigații cu privire la aceștia, pentru o mai bună individualizare a cursurilor de instruire ce le vor putea

urma sau la măsurile ce vor trebui luate în cazul în care persoana are circumstanțe speciale ce trebuie cunoscute (este analfabet, dependent de droguri etc.).

Pentru condamnații liberați condiționat sau a căror pedeapsă a fost suspendată de executare, Serviciul de Probațiune și Reabilitare al Penitenciarelor are următoarele atribuții: să supravegheze desfășurarea sancțiunilor și măsurilor alternative; să dezvolte și să implementeze un plan în caz de monitorizare electronică; să evalueze executarea pedepsei și să o modifice dacă este necesar; să acorde asistență autorităților judiciare în executarea măsurilor.

Un element de noutate în probațiunea franceză este implementarea unui proiect de monitorizare prin GPS a telefoanelor mobile (2005).

Probațiunea în Anglia

Primul act legislativ care reglementa probațiunea în Anglia, a fost „Probation of First Offenders Act” (Actul privind probațiunea pentru infractorii aflați la prima abatere), fiind adoptată de House of Lords (Casa Lorzilor) în anul 1887. Acest act includea în prevederile lui și reglementări privind situația minorilor. Douăzeci de ani mai târziu, intră în vigoare legea numită „The Probations of Offenders Act” (Actul privind probațiunea infractorilor), act care împuternicește instanțele să numească agenți de probațiune și să-i plătească. Acest act menționează că probațiunea nu se aplică în cazul infracțiunilor de omor și trădare.

Legea privind copiii (The Children Act) va stabili îndatoririle agenților de probațiune cu privire la minori, legea incluzând aici toate persoanele cu vârsta cuprinsă între 16 și 22 de ani. Probațiunea are aceleași temeuri să fie luată ca peste tot în lume, datele statistice arătând că probațiunea costă de 12 ori mai puțin decât plasarea unui condamnat în închisoare și este de 4 ori mai eficace în diminuarea recidivei.^[13] Și în Marea Britanie s-a reglementat munca în folosul comunității, mai ales în ceea ce privește minorii, aceștia fiind încadrați în programe în care se organizau activități de tâmplărie, grădinărie, acordarea de ajutor pentru spitale etc. Spre deosebire de sistemul nostru, comunitatea sau serviciul în folosul comunității putea fi dată ca pedeapsă principală, neexecutarea ei putând antrena o nouă condamnare.

Tot în dreptul anglo-saxon întâlnim și tratamentul intermediar, care se încadrează undeva între liberarea supravegheată și plasamentul într-o instituție și implică programe adaptate la diverse categorii de minori și delicvenți^[14] În anul 1991, se realizează o reformă în justiția anglo-saxonă prin Criminal Justice Act (Actul de Justiție Penală) care conferă serviciului de probațiune o importanță neprecedată.

După analizarea serviciilor de probațiune în România, SUA, Franța și Anglia, putem conchide că deși această măsură a ajuns în general să fie implementată din motive ce au avut la bază aceiași rațiuni, respectiv reducerea costurilor încarcerării, protejarea minorilor precum și prevenirea săvârșirii de infracțiuni prin pedepsirea cu închisoarea doar pe acei infractori care consideră instanța că nu se

pot îndrepta decât în stare de detenție, procedura de implementare poate fi uneori foarte diferită. Se observă însă o încercare de unificare a legislațiilor, adoptându-se măsuri moderne, tot mai eficiente.

Probațiunea în Danemarca

În Danemarca exista prevederi legale privind probațiunea în legătură cu tipurile de condamnări stabilite de către instanța de judecată. În ceea ce privește supravegherea, întotdeauna se pot atașa condiții speciale la condiția principală, de exemplu condiții privind locuința, educația și tratamentul pentru abuz. Instanța este cea care decide dacă executarea sentinței nu este necesară.

Astfel, condamnările cu suspendare, fie singure fie combinate cu închisoarea, grațierea condiționată, retragerea condiționată a acuzațiilor de către procuror, sunt câteva situații în care se stabilesc condiții privind supravegherea celor care au comis infracțiuni. Atât închisoarea cu regim tolerant, cât și cea obișnuită pot fi condiționate. O sentință poate fi suspendată cu condiția ca inculpatul în cauză să nu mai comită o altă infracțiune, în mod normal pe o perioadă de doi ani. Instanța poate alege, de asemenea, să amâne pronunțarea sentinței pentru o perioadă de probă, de obicei de doi ani. Durata unei sentințe condiționate este de obicei mai puțin de 12 luni. Pe lângă această condiție generală, instanța poate adăuga la sentința amânată o serie de condiții speciale. Una dintre aceste condiții este să îndeplinești instrucțiunile Serviciului de Probațiune.

Un condamnat poate fi grațiat parțial sau integral pentru sentința pronunțată. Și această grațiere poate fi acordată condiționat. Condițiile care pot fi atașate la această grațiere condiționată sunt aceleași ca în cazul liberării condiționate sau al condamnării cu suspendare. În anumite condiții procurorul poate renunța la acuzarea unui caz penal din motive de eficiență. Judecătorul trebuie să fie de acord cu această procedură, precum și cu condițiile care îi pot fi adăugate. Pe lângă condițiile financiare prezentate în Codul de procedură penală, pot fi impuse aceleași condiții ca cele din cazul condamnării cu suspendare. Nu sunt pedepsiți inculpații care se consideră ca nu erau responsabili în momentul comiterii infracțiunii din cauza unei afecțiuni psihice sau a unei tulburări mentale. Instanța poate decide supravegherea unor astfel de infractori, perioada de supraveghere fiind în principiu nelimitată.

Pe 3 ianuarie 1992, a apărut un amendament la Codul penal astfel încât munca în folosul comunității a devenit o condamnare propriu-zisă. Una dintre diferențele dintre munca în folosul comunității și condamnarea cu suspendare obișnuită este faptul că supravegherea este o parte fixă a condamnării la muncă în folosul comunității. Trebuie realizate între 40-240 ore de muncă în folosul comunității. Întotdeauna înaintea pronunțării unei sentințe de muncă în folosul comunității se realizează un raport preliminar pentru a evalua dacă acuzatul este eligibil pentru o astfel de condamnare. Se vor desfășura activități pentru organizații caritabile, sportive, pentru biserici, muzee etc. De obicei există o legătură strânsă între aceste

organizații și Serviciul de Probațiune, în sensul ca orice abatere din partea condamnatului este raportat Serviciului de Probațiune. În orice caz, Serviciul de Probațiune este cel care decide dacă persoana trebuie chemată din nou în instanță. Dacă persoana condamnată neglijează condițiile impuse în așa fel încât nu mai este nici o îndoială cu privire la dorința și capacitatea sa de a îndeplini pedeapsa, cazul trebuie deferit instanței. Anual, aproximativ 10% sunt raportați, în timp ce ceilalți condamnați la muncă în folosul comunității îndeplinesc condițiile.

În ceea ce privește conducătorii auto sub influența băuturilor alcoolice, începând cu 1 iulie 1990, cei condamnați la închisoare pentru cel mult 40 zile pot cere o condamnare cu suspendare, dacă au nevoie în mod evident de tratament pentru abuzul de alcool. Dacă îndeplinesc cerințele (de obicei un an de tratament și supraveghere) ei pot cere grațierea. Li se poate acorda grațierea, dacă plătesc o amendă în locul sentinței inițiale (circulara Departamentului de Detenție și Probațiune din 1 iulie 1990).

Privitor la condamnații care au nevoie specială de tratament pot avea ocazia să-și îndeplinească sentința într-un spital sau într-o instituție potrivită, inclusiv în căminele care aparțin închisorii sau Serviciului de Probațiune. Acești inculpați pot fi tineri (între 15 și 18 ani) sau inculpați care, din cauza unor probleme de sănătate sau de abuz, au nevoie specială de tratament. Dacă pleacă din centrul de tratament fără a avea o autorizație, ei vor fi întorși în închisoare pentru a-și executa sentința. Biroul local de probațiune are un rol important în planificarea acestor metode alternative de executare a sentinței.

Pentru dependenții de droguri, a fost inițiat proiect pilot care a început în august 1995 în două regiuni din Danemarca. Este un fel de tratament prin contract, în cadrul căruia condamnatul este de acord să urmeze un tratament aranjat în prealabil, fiind în acest caz și supravegheat. Organizarea este diferită în cele două regiuni – într-una dintre ele durata tratamentului este de un an, iar în cealaltă este de doi ani. Școlile de tratament de asemenea diferă. În locul unei condamnări la închisoare de 1-12 luni, judecătorul poate da o sentință cu suspendare cu tratament pentru dependență de droguri. Un comitet, constând din personalul biroului local de probațiune, instituția de tratament și serviciile sociale, decide dacă inculpatul este potrivit pentru acest program.

Programul de tratament privind inculpații pentru abuz sexual a început pe 1 octombrie 1993, având la bază un proces. În timpul primelor 3-6 luni condamnatul trebuie să stea într-o instituție (de tranziție) și să primească tratament. În perioada care urmează ei pot locui acasă, urmând totuși tratamentul pentru cel puțin încă 12 luni, continuându-se supravegherea. Baza legală este o sentință cu suspendare condiționată de tratament. În locul condamnării inculpatului la 4-18 luni de închisoare, judecătorul poate suspenda sentința, bazându-se pe evaluarea unui comitet. Programul de tratament durează doi ani.

În ceea ce privește grațierea, un condamnat poate fi grațiat dacă suferă de o boală incurabilă sau dacă există alte circumstanțe deosebite. Condamnații pe viață

nu pot fi grațiați decât printr-o hotărâre regală. În ultimii ani, închisorile daneze au avut aproximativ zece condamnați pe viață. Eliberarea pentru bună purtare este posibilă. Supravegherea poate reprezenta o parte din eliberarea condiționată pentru bună purtare. La supraveghere pot fi adăugate și alte condiții speciale. În general închisoarea este cea care decide condițiile unei astfel de eliberări, după ce a consultat agentul de probațiune implicat. Una dintre condițiile eliberării pentru bună purtare este ca deținutul să aibă o locuință adecvată și acces la sprijinul legal necesar, de exemplu din partea serviciului de asigurări sociale. Se poate face recurs la refuzul eliberării pentru buna purtare a unui deținut către Serviciul de detenție și probațiune.

CONCLUZII

Executarea sancțiunilor de drept penal, ca ultimă fază a procesului penal, reprezintă un moment cel puțin la fel de important ca și celelalte care îl compun, prin care se realizează tragerea efectivă la răspundere a inculpatului pentru infracțiunea săvârșită. Tema dreptului execuțional penal, a punerii efective în executare a hotărârilor pronunțate de instanța de judecată, este una pe cât de amplă pe atât de complexă, iar dovada acestui lucru se reflectă în schimbările pe care instituția executării hotărârilor judecătorești le-a suferit în ultima perioadă.

Am încercat să arătăm care sunt aceste sancțiuni pe care instanța le poate aplica, inițial diferențiindu-le în funcție de caracterul lor privativ sau neprivativ de libertate, ca mai apoi să luăm în discuție caracterele specifice, modul diferit de executare și de punere în executare ale unora, dar și analizarea de cazuri concrete în care executarea a pus probleme. De asemenea, am luat în discuție și modalitățile prin care se poate face individualizarea pedepsei, judiciar prin suspendarea executării sub supraveghere sau administrativ prin acordarea liberării condiționate, ambele reprezentând șanse de a executa pedeapsa în stare de libertate.

Drept urmare a rolului semnificativ pe care îl are în noua reglementare Serviciul de Probațiune, i-am analizat nivelul de implicare în modul de executare al tuturor sancțiunilor și măsurilor a căror punere în executare sau supraveghere cad în atribuțiile acestuia. Am considerat necesară și analizarea sistemelor de probațiune din alte țări pentru a încerca să dobândim o perspectivă a ceea ce urmează în sistemul de probațiune românesc, având în vedere ce am observat, respectiv o implementare a modurilor moderne de executare a pedepselor suspendate de executare sau a liberării condiționate. În concluzie, după analizarea acestei ultime faze a procesului penal, considerăm că este necesară o promptitudine a procedurii de executare, o aplicare corectă și într-un mod organizat a hotărârilor penale definitive, iar aceste îndatoriri cad bineînțeles în sarcina organelor investite cu executarea.

Este impetuos necesar ca organele de executare să-și cunoască temeinic îndatoririle ce le revin și ca în momentul în care o hotărâre trebuie pusă în executare, fiecare organ să știe care îi sunt atribuțiile pentru ca pedeapsa să se

desfășoare ulterior cu eficacitate, îndeplinindu-și scopul. Finalizarea punerii în executare a pedepselor reprezintă așadar chiar realizarea scopului procesului penal, închiderea cercului deschis cu urmărirea penală. Cu cât aceste două momente sunt mai apropiate, cu atât mai eficient se vor îndeplini scopul coercitiv, educativ și preventiv al pedepsei, înfăptuindu-se astfel justiția penală.

BILIOGRAFIE

1. Antoniu, Gh. în Dongoroz V. și colaboratorii, 2003, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român*, C.H. Beck;
2. Antoniu, Gh., *Executarea sancțiunilor penale, în Explicații teoretice ale Codului de procedură penală*, Ed. Academiei, București;
3. Bălan, A. Minca, M., Stănișor, 2002, E., *Penologie*, Ed. Oscar Print;
4. Boroi, A., Nistoreanu, Gh., 2002, *Dreptul penal*, Ed. All Beck;
5. Brezeanu, O., 2009, *Probațiunea în dreptul comparat*, în R.D.P, nr. 1, p. 58
6. Brezeanu, O., *Repere de probațiune în dreptul comparat*, p. 1s1, mpublic.ro
7. Bulai, B.N., Bulai, C., 200s, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București;
8. Bulai, C., 199t, *Manual de drept penal*, Ed. All, București;
9. Ciuncan, D., 198s, *Soluțiile ce pot fi adoptate în cadrul reexaminării situației condamnatului ca urmare a modificării pedepsei după amânarea propunerii sau respingerea cererii de liberare condiționată*, în R.R.D., nr.s, pp.40-42;
10. Damaschin, M., Neagu, I., Paraschiv, C.S., 2005, *Drept procesual penal. Sinteze de teorie. Spețe. Grile.*, Ed. Rentrop&Straton, București
11. Dongoroz, V, 2003, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român*;
12. Gassin, R., 2003, *Criminologie*, 5e éd., Dalloz, Paris;
13. Georgescu, I.B. *Tribunalele pentru infractorii minori*, Craiova, p. 32-5t
14. Germain, Ch., 1959, *Éléments de science pénitentiaire*, Ed. Cujas, Paris;
15. Gilles, G., 1995, *Rolul integrării sociale în pedepsirea infractorilor – o cheie a justiției mileniului trei*, în RSP nr.1, p.128
16. Lupașcu, D., 2000, *Amânarea executării pedepselor închisorii și a detențiunii pe viață, precum și a măsurii educative a internării minorului într-un centru de reeducare*, în Revista Juridica, nr.4, pp.14s-150;
17. Mihăiescu, D.V., Rămureanu, V., 19s0, *Căile extraordinare de atac în procesul penal*, București, Ed. Științifică, pp.29-30;
18. Mitrahe, C., Mitrahe, Cr., 200t, *Drept penal. Partea general*, Ed. Universul Juridic, București;
19. Moiescu, S., 19s3, *Nota*, în R.R.D. nr.2, 19s3, pp.150-152;
20. Moroșanu, R., Streteanu, F., 2011, *Instituții și infracțiuni în Noul Cod Penal*, București;
21. Neagu, I., 198t, *Drept procesual penal socialist român*, vol.1, Partea generală, București;

22. Neagu, I., 2010, *Tratat de Procedură Penală*, Ed. Universul Juridic, București;
23. Oancea, I., 19s1, *Unele considerații privind dreptul penitenciar*, în A.U.B. Științe juridice, București;
24. Oancea, I., 1998, *Drept execuțional penal*, Ed. All Beck, București
25. Oprea, M., *Sistemul de probațiune reconfigurat la 1 februarie 2014. Noi structuri în domeniu care funcționează la nivel național*, [www. avocatnet.ro](http://www.avocatnet.ro);
26. Papadopol, V., Popovici, M., Nota, în R.1;
27. Rusu, M.I., 200s, *Drept execuțional penal*, Ed. Hamangiu, București;
28. Sima, C., 2010, *Drept execuțional penal*, Ed. Hamangiu, București;
29. Tanoviceanu, I., 1912, *Curs de drept penal*, Atelierele Grafice Socec, vol. II., București;
30. Theodoru, Gr., 2008, *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București;
31. Tulbure, A. St., 1999, *Autoritatea lucrului judecat în procesul penal*, în R.D.P. nr. 4, pp. 29-31;
32. Tulbure, A.S., 2000, *Contestația la executare, mijloc procesual de rezolvare a incidentelor ivite în cursul executării*, *Revista Dreptul*, nr.s, p. 104;
33. van Kalmthout, A.M., Durnescu, I., (editori), 2008, *Probation in Europe*, aolf Legal Publishers,
34. Vasiliu, T., 19s0, *Unele aspect din practica judiciara privind liberarea condiționată și amânarea executării pedepsei închisorii*, în R.R.D. nr.t, p.5;
35. Volonciu, N., *Tratat de procedură penală*, București;
36. Zidaru, P., 2001, *Drept execuțional penal*, Ed. All Beck, București.

Surse on-line

1. mpublic.ro
2. legis.ro
3. legalis.ro
4. avocatnet.ro
5. scj.ro

[1] C. Sima, *Drept execuțional penal*, Ed. Hamangiu, București, 2010, p.114;
Ch. Germain, *Éléments de science pénitentiaire*, Ed. Cujas, Paris, 1959, p. 135

[2]

<http://www.just.ro/MinisterulJusti%C8%9Biei/Organizare/Direc%C5%A3iileMJ/Sistemuldeprobațiune/tabid/2929/Default.aspx>

[3] O Brezeanu, *Repere de probațiune în dreptul comparat*, p. 175, www.mpublic.ro.

[4] I. Chiș, *Reforma penitenciară în România*, Editura Ando Tours, Timișoara, 1997, pp. 12-13.

[5] <http://www.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/repere.pdf>

[6] www.unibuc.ro/...%20Perspective%20ale%20Dezvoltarii%20Institutiei, Rezumat teza de doctorat, prof. Dr. Coordonator stiintific Catalin Zamfir, „Perspective ale dezvoltării instituției probațiunii în România”.

[7] O. Brezeanu, Repere de probațiune în dreptul comparat, p. 171

[8] Ibidem.

[9] C. Sima, op. cit., p. 114; O. Brezeanu, Probațiunea în dreptul comparat, în R.D.P, nr. 1/2009, p. 58

[10] O. Brezeanu, Repere de probațiune în dreptul comparat, p. 171 www.mpublic.ro

[11] I.B. Georgescu, Tribunalele pentru infractorii minori, 1929, Craiova, pp. 32-56

[12] A.M. van Kalmthout, I. Durnescu (editori), Probation in Europe, aolf Legal Publishers, 2008

[13] Graham Gilles, Rolul integrării sociale în pedepsirea infractorilor - o cheie a justiției mileniului trei, în RSP nr.1/1995, p. 128

[14] O. Brezeanu, Repere de probațiune în dreptul comparat, p.178 www.mpublic.ro